

Nytt fra

ØSTMARKA

Medlemsblad for Østmarkas Venner 56. årgang Nr. 4/2022

*Ville toppturer
Nei til «monstervei»
Krigsminner i Østmarka*

SLÅ RING
OM
ØSTMARKA

Neida, markaloven beskytter ikke Østmarka godt nok

Av Helga Gunnarsdóttir

14. oktober 2022 sendte Statsforvalteren i Oslo og Viken et forslag om å verne deler av Østmarka som nasjonalpark ut på høring. Dermed er vi et stort skritt nærmere at en gammel drøm skal bli virkelighet. Drømmen ble født i ei koe for drøyt 75 år siden. Sverre M. Fjelstads læremester Korpås-Olsen mente at hele Osloområdet burde bli nasjonalpark. Drømmen ble relansert av Østmarkas Venner for drøyt 10 år siden, og nå nærmer vi oss målstreken.

Bildet som pryder denne lederen er fra Skogsmåsan, som ligger i Enebakk like ved det største inngrepsfrie skogsområdet som er igjen på sørøstlandet. Bymiljøetaten i Oslo kommune hadde i lang tid planer om å anlegge driftsveier for hogst på begge sider av Skogsmåsan, som er en av de største og mest intakte myrene i Østmarka. Dette ble en vekker for oss og en av mange spirer til nasjonalpark-tanken.

Når markaloven kom trodde vi og mange andre at Marka var «trygg». Så feil kan man ta. Sannheten er at ØV hvert eneste år siden markaloven kom har måttet kjempe, minst like hardt som før, mot store og små inngrep og hogst både i de delene av Østmarka som er i privat eie, og i Oslos kommuneskoger. Sistnevnte kan nå bli lagt inn i en nasjonalpark.

Mange påstår fortsatt at markaloven gir Østmarka godt nok vern. Det er rett og slett ikke sant. Markaloven er ikke en vernelov som har til hensikt å ta vare på sårbare arter, økosystemene og landskapet. Den verner godt mot ytterligere boligbygging og fastsetter en tydelig grense for tillatt byggesone. Men offentlige infrastrukturanlegg som veier, jernbane, dammer, kraftledninger, trafoer og lignende er unntatt byggeforbudet.

Store idrettsanlegg som alpinbakkene i Marikollen er også unntatt byggeforbudet i markaloven. Her har anleggsarbeidet vart i over seks år, og dette er et av de aller største inngrepene i Østmarka siden en stor høyspentledning delte Østmarka i to på 1980-tallet. Våren 2022 foreslo Rælingen kommune nok et gigantisk inngrep: De vil bygge en 72 meter bred og 4,8 meter høy dam der Fjerdingbyputten ligger i dag, for å drive noe som best kan karakteriseres som industriell kunstsno-produksjon. Slik kunne jeg fortsatt i det uendelige.

Markaloven verner heller ikke skogen. Den verner ikke trær, ikke myrer, ikke orkideer og fioler, ikke dyr og ikke landskap. Markaloven gir kort og godt ikke vern mot skogsdrift. Markaloven hindrer ikke bygging av «moderne» skogsbilveier og flatehogst. I fjor og i år har vi klaget på hogster av de siste na-

Nytt fra Østmarka – Medlemsblad for Østmarkas Venner

Utgiver: Østmarkas Venner,
Postboks 85 Nordstrand, 1112 Oslo
Ansvarlig redaktør: Helga Gunnarsdóttir
Redaktør: Bjarne Rosjø
e-post: Bjarne.rosjo@brmedia.no

Forsidebilde: På ski over Sør-Elvåga
Foto: Espen Bratlie
Grafisk produksjon: Aksell AS – aksell.no
Opplag: 4 500
Frist for stoff til neste nr. er 15. januar 2023
Utgis med støtte fra Oslo kommune

Skogsmåsan er en av de største og mest intakte myrene i Østmarka – og må vernes for ettertiden. Foto: Espen Bratlie.

turskogene i Rælingen, uten å få medhold. De hogges nå ned for fote.

I år ble Østmarka rammet av planer om et katastrofalt naturinngrep. Losby Bruk har søkt om å bygge skogsbilvei for tømmerbiler med tilhenger på østsida av Elvåga. Store anleggsmaskiner skal grave og sprengje seg igjennom hjertet av Østmarka. Dette er «villmarka» som ungdom har valgfartet til for å oppleve eventyret bare inngrepsfri natur kan gi, med sine bortgjemte «hemmelige» plasser, dyreliv, tiurleik og rovfuglreder, som står i fare for å bli utradert. Om veien bygges innebærer det et meget stort tap for kommende generasjoner.

Når politikerne skal treffe sin endelige beslutning om Østmarka nasjonalpark håper vi de evner å løfte blikket. Dette er i realiteten siste sjanse til å verne et større lavereliggende skogsområde for kommende generasjoner. Det finnes ikke alternative områder og det kommer ikke flere sjanser. Det er nå

eller aldri. Da er det viktig å huske på at det kun er vern som nasjonalpark som ivaretar helheten: Økosystemene med sine arter og naturtyper, landskapet med koller, sprekkedaler, myrer, innsjøer og vassdrag. Nasjonalpark verner også kulturminnene og tar vare på historien. Sist, men ikke minst vil en nasjonalpark gi oss mennesker det vi kanskje aller mest trenger både nå og i framtida: anledning til å oppleve naturen uforstyrret gjennom naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging. Ved å si ja til nasjonalpark er vi på lag med tiuren og myrene, fiolene og orkideene, vi er på lag med unge mennesker og kommende generasjoner og sikrer dem muligheten til store naturopplevelser. Dette er ikke en sjanse vi kan la gå fra oss i en tid hvor tap av natur er en av menneskehetens største utfordringer.

På vegne av styret i Østmarkas Venner ønsker jeg dere alle en riktig god jul, med et inderlig ønske om at regjeringen vedtar nasjonalpark i Østmarka i 2023!

Styret i Østmarkas Venner 2022–2023

Leder: Helga Gunnarsdóttir 959 92 349
Sigmund Hågvær 917 14 510
Bente Lise Dagenborg 419 22 941
Ingunn Lian Nylund 949 82 006
Øyvind Pettersen 454 57 346

Nestleder: Johan G. Ellingsen 909 21 568
Kristin Lund 957 09 166
Varamedlemmer: Lars Rogstad 450 04 970
Rolf Kristian Medbøe 454 06 262
Linda Steen-Brungot 906 49 731

Medlemsregister og regnskap: Ingunn Lian Nylund 949 82 006, medlem@ostmarkasvenner.no
E-post til styret og ansatte: fornavn@ostmarkasvenner.no

Mange sjeldne og truede arter av lav, sopp, mose og insekter har overlevd i Østmarka i små områder med mye død ved. Foto: Espen Bratlie

Nasjonalparken skal verne både natur, kulturminner og friluftsliv

Tekst: Bjarne Røsjo

Nasjonalparken i Østmarka kom et langt skritt nærmere målstreken da Statsforvalteren i Oslo og Viken i midten av oktober la fram sitt endelige verneforslag. Nasjonalparken skal skape bedre vern for både naturverdiene, kulturminnene og friluftslivet.

Statsforvalteren i Oslo og Viken har på oppdrag fra Miljødirektoratet utredet alternativer for en nasjonalpark i Østmarka. Den formelle verneprosessen startet med en høringsrunde i oktober 2020, og deretter har saken vært behandlet hos både Statsforvalteren, Miljødirektoratet og Klima- og miljødepartementet.

Statsforvalterens primære forslag, slik det ble lagt fram i oktober, er at det skal opprettes en forholdsvis stor nasjonalpark i Østmarka. I tillegg skal et tilstøtende område vernes som friluftslivsområde etter markalovens paragraf 11.

– Dette er den beste nyheten jeg har fått på lenge. Det er en mangeårig drøm som nå

kan gå i oppfyllelse, jublet naturfotografen, forfatteren og tv-pioneren Sverre M. Fjelstad da han fikk høre om Statsforvalterens forslag. Fjelstad er æresmedlem i Østmarkas Venner (ØV), fylte 92 år i oktober, og er den i Norge som har ventet lengst på nasjonalparken. Han skrev skolestil om nasjonalparken i Østmarka allerede mens han gikk på gymnaset for ca. 75 år siden, etter inspirasjon fra eneboeren Korpås-Olsen.

Stor og kortreist nasjonalpark

Tidligere i år gjorde klima- og miljøminister Espen Barth Eide det klart at regjeringen ønsker en stor og kortreist nasjonalpark i Østmarka. Statsforvalteren har nå på selvstendig grunnlag kommet fram til et verneforslag som stemmer godt overens med dette politiske signalet. Statsforvalteren mener nemlig at å etablere en nasjonalpark som består av tre delområder som ligger inntil hverandre, og et større område for friluftslivsformål i vest og nord, er best for den langsiktige ivaretagelsen og videreutviklingen av natur- og opplevelsesverdiene i området.

– Dette vil også gi den beste samfunnsøkonomiske effekten av vernet, står det i høringsdokumentet som ble lagt fram fredag 14. oktober.

– Det at så mange mennesker har og vil få glede av Østmarka, gjør at et vern har betydelige positive samfunnsvirkninger. Dette er bra for naturen og bra for folk, sa Espen Barth Eide da han kunngjorde regjeringens syn – på tunet utenfor Sandbakken sportsstue i slutten av juni.

Her kommer nasjonalparken

Statsforvalteren anbefaler at nasjonalparken skal omfatte et område på til sammen ca. 54

kvadratkilometer (km²) som inneholder det nåværende Østmarka naturreservat, og som deles i to av den store kraftlinjen som går gjennom Østmarka fra nord til sør. Nasjonalparken innebærer også at blant annet Rausjøgrenda, Mosjøen, Svartoren og Eriksvann samt Spinneren friluftslivsområde blir liggende inne i nasjonalparken, som strekker seg videre mot nordvest og ender i området ved Trolldalsåsen.

Statsforvalteren har utformet et forslag til en verneforskrift hvor formålet er å bevare et større skogområde i lavlandet i Sørøst-Norge, med særegne og representative økosystemer og landskap som er uten tyngre naturinngrep. Formålet er videre å ta vare på:

A: Et skogøkosystem med tilhørende arter, bestander, naturtyper, landskap og geologi

B: Landskapsformer i et særegent skoglandskap med variert topografi og myrer, sjøer og vannsystemer

C: Kulturminner, kulturmiljø og kulturhistorie

Forskriften skal gi allmennheten anledning til å oppleve naturen uforstyrret gjennom naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging. Området er også egnet for forskning og undervisning.

– Det foreslåtte formålet med vernet som nasjonalpark lyder som musikk i mine ører, sier en glad og lettet styreleder i ØV, Helga Gunnarsdóttir.

– Det viser at nasjonalpark er den eneste verneformen som tar vare på helheten; øko-

ØVs tradisjonelle høstmøte på Skullerudstua ble arrangert 15. november og var godt besøkt med ca. 100 deltakere. Foto: ØV

systemene, landskapet, naturopplevelsen og kulturminnene. Det er nå 11 år siden styret i ØV vedtok å arbeide for nasjonalpark og vi nærmer oss målstreken, sier hun.

Nasjonalpark betyr ikke strengt vern

Da ØV arrangerte sitt tradisjonelle høstmøte 15. november, med fokus på informasjon om nasjonalparken, ble møtesalen på Skullerudstua i Oslo fullsatt. Seniorrådgiver Christian Hillmann hos Statsforvalteren i Oslo og Viken holdt et lærerikt og spennende foredrag om verneprosessarbeidet.

– Det er naturverdiene som er i førersetet for det kommende vernet, men kulturminner og opplevelser er også en del av verneformålet, understreket Hillmann.

Han fortalte at dagens bruk av Østmarka stort sett kan fortsette i nasjonalparken, bortsett fra at det kommer restriksjoner på hogst

og tyngre naturinngrep. Østmarka naturreservat kommer til å beholde sine forholdsvis strenge verneregler selv om det blir innlemmet i nasjonalparken.

En interessant faktaopplysning: – Statsforvalteren har ikke fått et eneste innspill om at dagens vern i Østmarka naturreservat er for strengt, sa Hillmann.

Østmarka-skogen er eldre enn i Nordmarka

Christian Hillmann mente at det er viktig å ta på seg «hundreårsbrillene» når man skal vurdere etablering av nye verneområder.

– I Østmarka naturreservat er skogen veldig gammel; trærne i enkelte områder der er gjennomsnittlig kanskje mellom 200 og 250 år gamle. Skogen i de områdene vi har vurdert for vern i Østmarka utenfor reservatet er i gjennomsnitt ca. 85 år, med en variasjon

fra 20 til 160 år. I andre deler av Osloområdet hvor det ikke er vern er skogens gjennomsnittsalder mye lavere, med bestander som i gjennomsnitt er midt mellom nyplantet og hogstmoden, fortalte han.

Dette er et viktig argument for styrket vern i deler av Østmarka, for noe av formålet med et vern er å ivareta truede arter og deres livsmiljø.

- De aller fleste truede artene i Norge er knyttet til den eldste skogen, der mange trær har kommet til nedbrytingsfasen. Da er det ikke rart at de artene er truet, for det er i henhold til data fra skogbruksplanleggingen bare 1,2 prosent av skogen i Norge som er skikkelig gammel (over 160 år) på produktiv mark. Skogen i Østmarka er ikke veldig gammel nå, men biologene fant likevel mange truede arter som egentlig ikke skulle vært der – men de er der likevel! De har gjemt seg i små områder med mye død ved, og det er påfallende mye av dem i Østmarka, forklarte Hillmann.

Folk kommer ikke i flokker

- De frammøtte på høstmøtet fikk også høre om nasjonalparkforvalteren Monika Olsens erfaringer fra Ytre Hvaler nasjonalpark, som ble innviet i 2009. Mesteparten av nasjonalparken ligger under vann, men den ligger også nær store befolkningsskentrasjoner – som Østmarka. Olsen var invitert til å holde foredrag fordi mange av erfaringene fra forvaltningen på Ytre Hvaler også er relevante for en kommende Østmarka nasjonalpark.

Motstandere av nasjonalparken i Østmarka har advart om at det vil komme mange flere besøkende til Østmarka enn tilfellet er i dag,

og at dette vil føre til økt slitasje. Men slik har det ikke gått på Ytre Hvaler, kunne Olsen fortelle. Dessuten skal alle nasjonalparker ha en besøksstrategi, som til en viss grad kanalisere trafikken til bestemte ruter og områder.

Da Ytre Hvaler nasjonalpark gjennomførte en undersøkelse blant 3500 brukere i 2018, viste det seg at mange av besøkernes hadde en sterk geografisk og følt tilknytning – de var altså fra regionen.

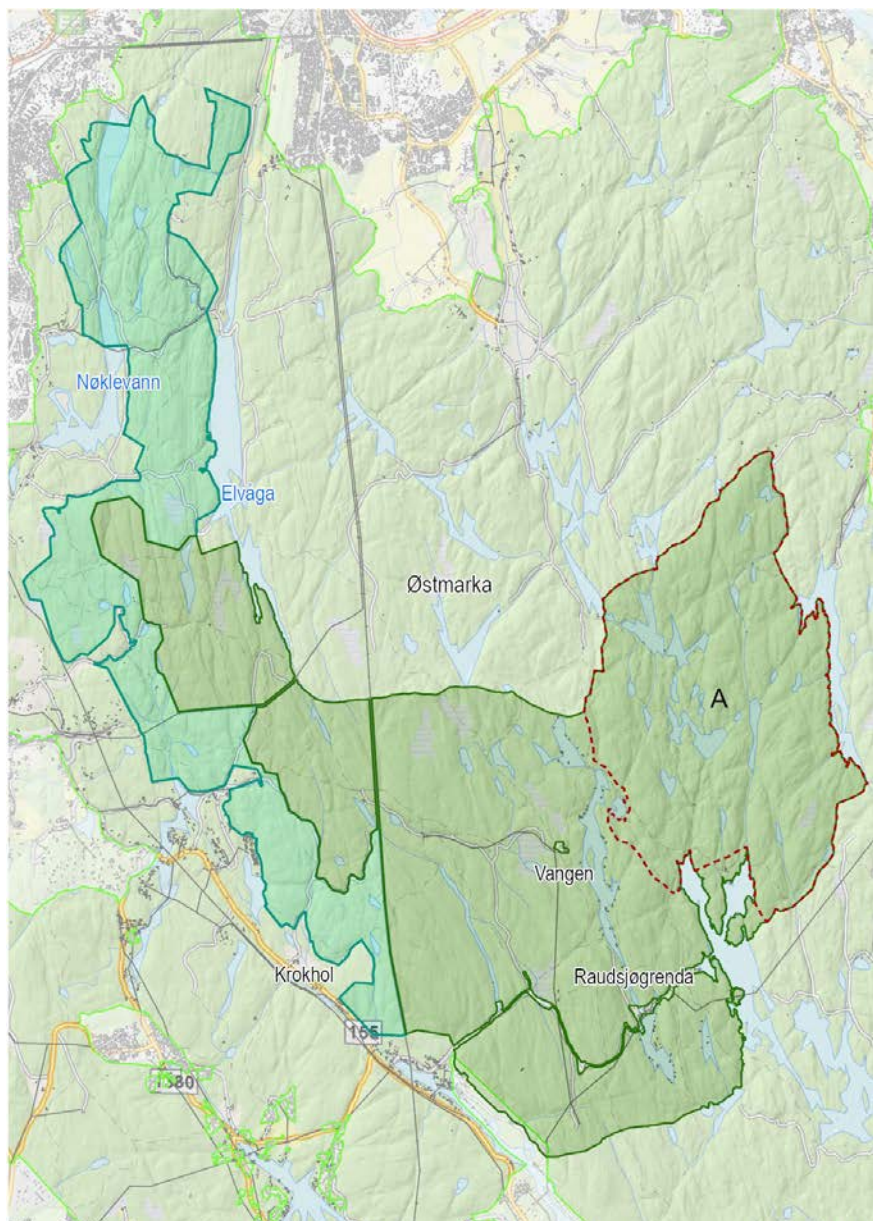
- Det var få førstegangsbesøkende. Rundt 90 prosent visste at de var i et vernet område, men dette påvirket i liten grad valget om å besøke Ytre Hvaler nasjonalpark, fortalte Olsen.

Undersøkelsen viste også at ca. 80 prosent av de spurte var på dagstur, og 90 prosent var på fottur. Ca. 70 prosent benyttet anledningen til å bade eller svømme, og 60 prosent var på tur med motorbåt.

- De viktigste årsakene for å besøke Ytre Hvaler var å oppleve den flotte skjærgården, oppleve helt spesiell natur og fine badeplasser, fortalte Olsen.

De andre alternativene

Statsforvalteren la også fram to alternative forslag til vern i Østmarka. Det ene alternative forslaget består av en mindre nasjonalpark øst for kraftledningen som går gjennom utredningsområdet. Dette kombineres med naturreservat vest for kraftledningen og friluftslivsområde lengst vest. Det tredje alternativet er å ikke bruke verneformen nasjonalpark, men å ha en kombinasjon av et større naturreservat med et friluftslivsområde i vest.

Kartet viser Statsforvalterens anbefalte forslag. Nasjonalparken er markert med grønt, mens det tilstøtende friluftslivsområdet er markert med en lysere grønnfarge. Illustrasjon: Statsforvalteren i Oslo og Viken.

– Regjeringen ønsker en stor og kortreist nasjonalpark i Østmarka, sa Espen Barth Eide da NRK intervjuet ham ved Sandbakken i juni 2022. Foto: Bjarne Røsjo.

Statsforvalteren har helt fra starten av verneprosessen vært opptatt av demokratisk medvirkning, med blant annet både åpne, digitale informasjonsmøter og en rekke sær-møter med kommuner og organisasjoner. I høringsperioden legges det opp til samme form for medvirkning.

– I denne delen av prosessen er det viktig at de som er berørt eller har meninger om en nasjonalpark i Østmarka gir oss konkrete

innspill på grensene og vernebestemmelsene som er foreslått, understreker avdelingsdirektør Gunhild Dalaker Tuseth hos Statsforvalteren. Alle som vil kan levere en høringsuttalelse innen 15. januar 2023.

En mer detaljert artikkel om Statsforvalterens nasjonalpark-forslag ble publisert på ØVs nettsider 14. oktober 2022. Et fylldig referat fra ØVs høstmøte ble publisert 18. november.

En tredel av Østmarka blir vernet

Nasjonalparken skal dekke ca. 54 kvadratkilometer (km²) i områder som eies av Oslo og Nordre Follo kommuner i Østmarka. Friluftslivsområdet sør og vest for nasjonalparken skal dekke drøye 19 km².

Markaloven gjelder for ca. 224 km² i Østmarka, og det betyr at ca. 150 km² i Østmarka ikke blir omfattet av det nye vernet. Sagt på en annen måte: Den nye nasjonalparken og friluftslivsområdet kommer til å gjelde ca. en tredel av Østmarka innenfor markagrensa.

Fra den planlagte veitraséen sør for Kavlebrumyra. Her skal det sprenges en ca. seks meter bred trasé i åssiden, noe som vil resultere i store fjellskjæringer og steinfyllinger over en distanse på vel 600 meter. Foto: Lars Lindland.

Østmarkas Venner sier nei til «monstervei» øst for Elvåga

Tekst: Bjarne Røsjø

Losby Bruk AS vil bygge en massiv skogsbilvei i et naturskjønt og nærmest inngrepsfritt område mellom Elvåga og Halsjøen. Østmarkas Venner protesterer og ber politikerne i Lørenskog om å stanse prosjektet.

Den planlagte skogsbilveien skal bli 3860 meter lang, med en bredde mellom 4 og 6,5 meter – og i tillegg kommer grøftene og flere fyllinger. I hele veiens lengde vil en gate på minst 20 meter bli flatehogd. Med gjennomsnittlig 225 meters mellomrom skal veien utvides med en parkeringsplass, en møte-

plass eller en snuplass. Ved disse utvidelsene vil veien, i en lengde på 20 til 26 meter på hvert sted, være mellom 7 og 26 meter bred. Det planlegges dessuten flere massetak (pukkverk). Hensikten med veien er å få bedre tilgang til over 4000 dekar hogstmoden skog.

– Veien vil ha så store negative konsekvenser for landskap, friluftsliv, naturopplevelser og naturverdier at Lørenskog kommune må av-
vise søknaden. Det skriver Østmarkas Ven-
ner i en skarp høringsuttalelse.

– Et enormt inngrep

Det felleskommunale Regionkontor Land-
bruk sendte Losby Bruks søknad om veibyg-
ging på høring 1. juli, og saken vakte raskt
skarpe protester. Østmarkas Venner (ØV)
beskriver veien som et enormt inngrep som
vil skjære gjennom et av Østmarkas mest
verdifulle områder og dermed endre selve
Østmarkas karakter for all fremtid. Dette
inngrepet er derfor et av de mest alvorlige
som organisasjonen har arbeidet med på flere
tiår.

– Dessverre er natur- og opplevelsesverdiene
sterkt underkommunisert i søknaden, et-
tersom informasjonen om disse verdiene er
svært mangelfull og til dels direkte misvi-
sende. På den måten gir søknaden en svært
skjev fremstilling av konsekvensene, skriver
ØV.

Det er også flere som har reagert skarpt. Da
Nettavisen skrev om saken, ble veien omtalt
som en «rød løper for tømmervogntog».

– Folk som er glade i Østmarka reagerer vel-
dig sterkt når de får høre om dette prosjek-
tet. Vi forventer at disse planene stoppes, sa
stortingsrepresentant og tidligere MDG-
leder Une Bastholm til Netavisen. Hennes
partifelle, Oslos miljøbyråd Sirin Hellvin
Stav, karakteriserte prosjektet som en «mon-
stervei» og et massivt inngrep.

Også Oslo og Omland Friluftsråd og Natur-
vernforbundet i Oslo og Akershus (NOA)
har levert svært kritiske høringsuttalelser.

Truer verdifull natur

Naturverdiene i dette området har ikke vært
kartlagt på 20 år og trenger fornyet kartleg-
ging, påpeker ØV. NOA har på frivillig basis
kartlagt sopp/kjucker i midten av september
og funnet flere rødlistede arter. ØV kan også
dokumentere at området som blir berørt av
skogsbilveien inneholder en tiurleik som
antas å være en av Oslomarkas største.

– Det er også kjente lokaliteter for rovfugl,
blant annet fiskeørn og hønsehauk, i nær-
området for veien. Dette viser at Losby Bruks
opplysninger om eksisterende naturverdier
er overfladiske, unøyaktige og summariske,
skriver ØV i sin uttalelse.

Blåstier og skiløyper blir rasert

I det aktuelle området er det flere viktige,
blåmerkede stier som utgjør noen av de aller
mest populære rutene for fotturer i Østmar-
ka. Samtlige blir enten ødelagt eller sterkt
berørt av veien. Blåstien mellom Mariholtet
og Eggemåsan er en av hovedstiene til
Vangen.

Den planlagte veien vil helt eller delvis bli
bygd i dagens skiløype fra Mariholtet til
Vangen og berøre flere andre løyper. Det er
meningen at veien skal vinterbrøytes gjen-
snomsnittlig hvert tredje år, og det vil øde-
legge samtlige skiløyper i området.

Dersom veien blir bygd vil også det kjente
Skråbakkhølet bli fullstendig rasert, skriver
ØV. Området rundt Skråbakkhølet er et av
Østmarkas mest sagnomsuste løype- og sti-

Den populære og vakre blåstien over Svarvestolbrenna. Se for dere halve bildet dekket av en 4,5 meter bred vei med skråninger og grøfter, med flatehogst på begge sider. Foto: Lars Lindland.

delar. Her møtes forbindelseslinjene øst-vest mellom Skytten og Losbydalen og nord-sør-gående ruter mellom Mariholtet og Vangen/Sandbakken ved den karakteristiske dumpa og den historiske 17. mai-plassen. Veien blir lagt ovenpå stier og løyper, og den idylliske bekken i det østlige stikrysset vil legges i rør.

– Søknaden fremstår som et anbuds-dokument

ØV bemerker at Losby Bruks søknad til Landbrukskontoret fremstår som så mangelfull at den ikke kan gi grunnlag for de vurderingene landbruksmyndighetene er forpliktet til å foreta etter bestemmelsene i landbruksforskriften. De tekniske spesifikasjo-

nene for den omsøkte veien er beskrevet ned i minste detalj, og egner seg således godt som anbuds-dokument.

Men problemstillingene som skal belyses for at myndighetene skal kunne vurdere søknaden i henhold til kravene i landbruksveiforskriften, er så sparsomt behandlet at søknaden ikke gir grunnlag for å treffe noen avgjørelse, mener ØV.

Saken er fylldig omtalt på Østmarkas Venners nettsider 5. oktober og 29. august. Der finner du også et kart som viser hvor veien skal gå.

ØSTMARKA fra A til Å

3. utgave av Østmarkaleksikonet forteller gjennom tekst og bilder alt om «vår» mark. 100 nye oppslagsord, oppdatert informasjon og en mengde nye bilder. Større artikler om Rausjøgrenda, Losby og Sarabråten samt fakta om den planlagte nasjonalparken.

Over 1300 oppslagsord, kart (1:50 000), 256 sider.

Utgitt i samarbeid med
Østmarkas Venner

**OBS:
Medlems-
pris!**

50 HISTORIER FRA ØSTMARKA

Kuriøse historier fra vårt nære turområde. Godbiter fra «Østafor byen og vestafor Øyeren»-bloggen

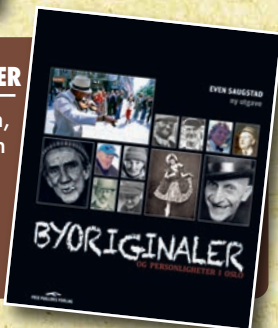

MYSTIKK og OVERTRO I OSLOMARKA

Sagn og historier om tusser og troll, huldra og nissen - fra hele Oslomarka

OSLOs BYORIGINALER

Advokat Hermansen, Luse-Frantz, El Jucan og 20 andre personligheter som har satt farge på hovedstaden.

SARABRÅTEN

Et lite stykke Østmarka, et stort stykke historie!

Bestilles på www.frie-fugler.no

eller pr tlf/SMS: 909 21 575. Selges også i enkelte bokhandeler.
Medlemspris gis ved kjøp gjennom forlagets nettsider og på møter i Østmarkas Venner

Norske flyktninger over grensen til Sverige. Bildet er tatt idet noen flyktninger passerer den brede gaten som er hugget i skogen for å markere grensen. Foto: Øye / Arkivverket.

Krigsminner i Østmarka

Tekst: Lars Rogstad

Under andre verdenskrig var Østmarka arena for motstandsgrupper fra Milorg og andre uavhengige motstandsgrupper. Mye av aktiviteten var knyttet til å skjule folk som var utskrevet til arbeidstjeneste, og til samlings- og mobiliseringsplasser, og etter hvert også trenings- og øvelsesområder.

Det finnes ikke mange synlige rester etter krigen i dagens Østmarka. Det ble bygget mange koier og enkle hytter, som fungerte som skjulesteder og mulige kommandoplasser ved en eventuell kommende mobilerings. Men hyttene er rast sammen og råt-

net opp – eller brent av grunneiere etter krigen.

Det fantes også slipp-plasser i Østmarka, men disse var ikke markert på andre måter enn ved bluss som ble tent om natta for å

vise flyene hvor de skulle slippe lasten. Men ikke alle konteinerne ble funnet eller berget, så noen steder finnes fortsatt rester etter rustne jernbeholdere. Og et og annet rustent blikkrør, blikkbokser eller noen plater fra en vedovn kan det fortsatt være mulig å finne – hvis man er lokalkjent og vet akkurat hvor man skal lete.

Det er viktig å dokumentere det som fortsatt finnes av historie og synlige rester etter aktiviteten under krigen, før alt gror igjen og skog og vegetasjon dekker alle spor, og tidens tann har slettet det som fortsatt måtte finnes av synlige rester.

På skistua Vangen er det plassert (deler av) en konteiner fra det første slippet i Østmarka, der Max Manus og Gregers Gram ble sluppet ned og seinere utførte sabotasjeaksjonen på Oslo havn natt til 27. april 1943 (jf. filmen om Max Manus). Denne står nå i stua på Vangen og vitner om krigshistorien. Hvis du ikke vil lete på egenhånd ved Kåterudmåsan, kan du ta en titt på Vangen ved neste anledning.

Milorg i Østmarka

Milorgdistrikt 13 (D13) var Milorgs distrikt for Oslo og nærliggende områder. Distriktet omfattet kommunene Oslo, Aker, Asker, Bærum og den vestre delen av Lørenskog. Ved krigens slutt var det omkring 7500 Milorg-jegere i D13.

Distrikt 12 sognet også til Østmarka. D12 dekket store deler av Romerike, og kommunene Skedsmo, Lillestrøm og Rælingen sorterte alle under D12. Aktivitetene til D12 er dessverre ikke så godt dekket i kildene som D13.

Rester av konteiner fra slippet ved Steinsjøen. I dag på Vangen skistue. Foto: Lars Rogstad.

Flyktningeruta

Det mest kjente krigsminnet i Østmarka er sannsynligvis det vi kjenner som Flyktningeruta. Denne gikk fra Oslo til svenskegrensa gjennom skogene i Østmarka og Aurskog og Eidskog. Det vi kjenner som Flyktningeruta i dag er basert på traséen for kurer-ruta Timian.

Det fantes mange ulike ruter fra Oslo til Sverige; både private ruter og ruter som var organisert gjennom Milorg og den kommunistiske motstandsbevegelsen. Dette dannet et nettverk av fluktmuligheter mot friheten i øst.

Timian-ruta var aktiv fra juni 1943 og til krigens slutt. Ruta gjennom Østmarka startet ved Skullerud og gikk videre til Rundvann, Smørhullet, Søndre Skytten, (dvs. langs dagens Flyktningerute), Blåsyna, Løkensetermyrene, sørenden av Skålsjøen, Liseterkolle og Liseterputten, nordenden av Tone-

«Nilsodd» (Odd Nilsson) og Erik Malm under rekognosering av slipplass i Østmarka.
Illustrasjonsfoto. Foto: Knut Aasheim / Søndre Aker Historielags årbok 1986.

vann, nord for Strussåsen, søndre Kytetjern, Bøvelstadsvarttjern, Myrsætersvarttjern, Holtoppsetra, Fudalen, nord for Festningsåsen og videre til Skøyen ved Øyeren. Herfra var det båt over til østsida, eller over isen på vinterstid. Videre gikk Timian sørøstover via Hemnes til Sverige.

«Flyktningeruta» ble første gang merket og ryddet i 1995 i forbindelse med 50-års markeringen av frigjøringen i 1945. Arbeidet ble utført i regi av Foreningen flyktningeruta / Flyktningerutas venner. I dag er ruta merket som blåmerka tursti og skiltet som Historisk vandrerute.

Max Manus i Østmarka

Mellom Tonevann og Steinsjøen skjedde 12. mars 1943 det første fallskjermslippet i Østmarka under andre verdenskrig.

Det var Max Manus og Gregers Gram – og en mengde våpen, ammunisjon og annet utstyr – som ble sluppet fra fly. Dette var innledningen til den seinere operasjon Mardonius, en sabotasjeaksjon på Oslo havn natt til 27. april 1943.

Rustne konteinere kan fortsatt sees i området. En av disse konteinerne er frakta til Vangen. Det ble også funnet en gjenglemt limpet (for sprenging av skip) i området for noen år siden.

Ut fra beskrivelsen Max Manus gir i en av bøkene sine lå de sannsynligvis i telt ved Steinsjøen i den kløfta som er på østsiden av vannet. Transporten av våpen og utstyr ble gjort med båt over Mosjøen (i boka kalt Movann), derfra over Børtervanna eller Rausjø til en gård de brukte som skjulested

i Enebakk. Han skal visstnok også ha brukt Rausjø for utprøving av noen egenproduserte torpedoer som skulle brukes til skips-sabotasje.

Max Manus skriver om dette slippet og strabasene etterpå i selvbiografien «Det vil helst gå godt», fra 1988.

Slippet ved Kåterudmåsan

På Kåterudmåsan var det en slipp-plass med kodenavn «Akeleie». Dette var det eneste rene våpenslippet i Østmarka i løpet av krigen. De andre slippene var knyttet til slipp av sabotører og andre som skulle tilbake til aktiv tjeneste i Norge.

Skiltet på Kåterudmåsan.

Foto: Per Klevan / Lokalhistoriewiki.

Les mer om krigen i Østmarka

En utvidet versjon av denne artikkelen, med kildehenvisninger, vil bli publisert på Østmarkas Venners nettsider i løpet av januar 2023. Du kan også lese mer om krigsminner i Østmarka på nettstedet:

<https://krigenimarka.wordpress.com/>

Natta til 24. april 1945 var det to flyslipp her med til sammen 27 containere med våpen og utstyr. Milorg-folk fra Rælingen, Lørenskog og Strømmen tok imot slippet og fraktet 4,5 tonn utstyr videre til Åmotdammen og Øgardshøgda i Rælingen.

Synlige kulturminner i dag

Det er ikke så mange synlige kulturminner fra krigens dager i Østmarka i dag, men på følgende steder er det fortsatt synlige rester:

- Bjønnebete nordvest for Skålsjøen – informasjonsskilt og «søppel-rester»
- Ørneredet ved Simmingsmyr – rester etter oven mm
- Spinnheim ved Spinneren – fortsatt synlige rester
- Totem-koia nordøst for Eriksvann – fortsatt synlige rester
- Auretjern-koiene nordøst for Tappenbergvann – fortsatt synlige rester
- Containerne på Kåterudmåsan
- Milorghula ved Smalvann
- Hula ved Åmotdammen
- Nuggerud – teksten «Vi vil ha fred, frihet, ikke diktatur» sammen med et V-tegn ble malt på fjellveggen like sør for Nuggerud. Teksten er seinere frisket opp av Groruddalen historielag.

Om artsbevaring og kontinuitet i død ved

Tekst: Sigmund Hågvar

Halvparten av de truede artene i Norge er skogslevende. Mange av disse er knyttet til død ved. Her finner vi arter blant så ulike grupper som insekter, sopper, lav, moser og fugler. Men død ved kan være så mangt: Stående eller liggende, tykt eller tynt, tørt eller fuktig, og dessuten fordelt på ulike treslag.

For å unngå konkurranse har artene spesialisert seg. En billeart kan for eksempel bare bruke grove, fuktige granstokker som har ligget lenge på bakken og som er ganske langt nedbrutt. En annen art lever kanskje i tynne, tørre greiner av furu, i en stamme som har stått lenge som tørrtre. Visse korallsopper trenger liggende, relativt fuktige og grove ospestammer for å kunne etablere seg.

Slike spesialiserte arter har to problemer. For det første er bestandene gjerne lave på landsbasis, og flere av dem finnes bare i partier av gammel skog som er dødved-rike og som aldri har vært flatehogget. For det andre forutsetter deres videre eksistens at de har tilgang på skogsmiljøer som fortsetter å produsere gamle trær og død ved. Artene er avhengig av det vi kaller *kontinuitet*, det vil si kontinuerlig produksjon og forekomst av en bestemt miljøfaktor.

Dette kan forklares slik:

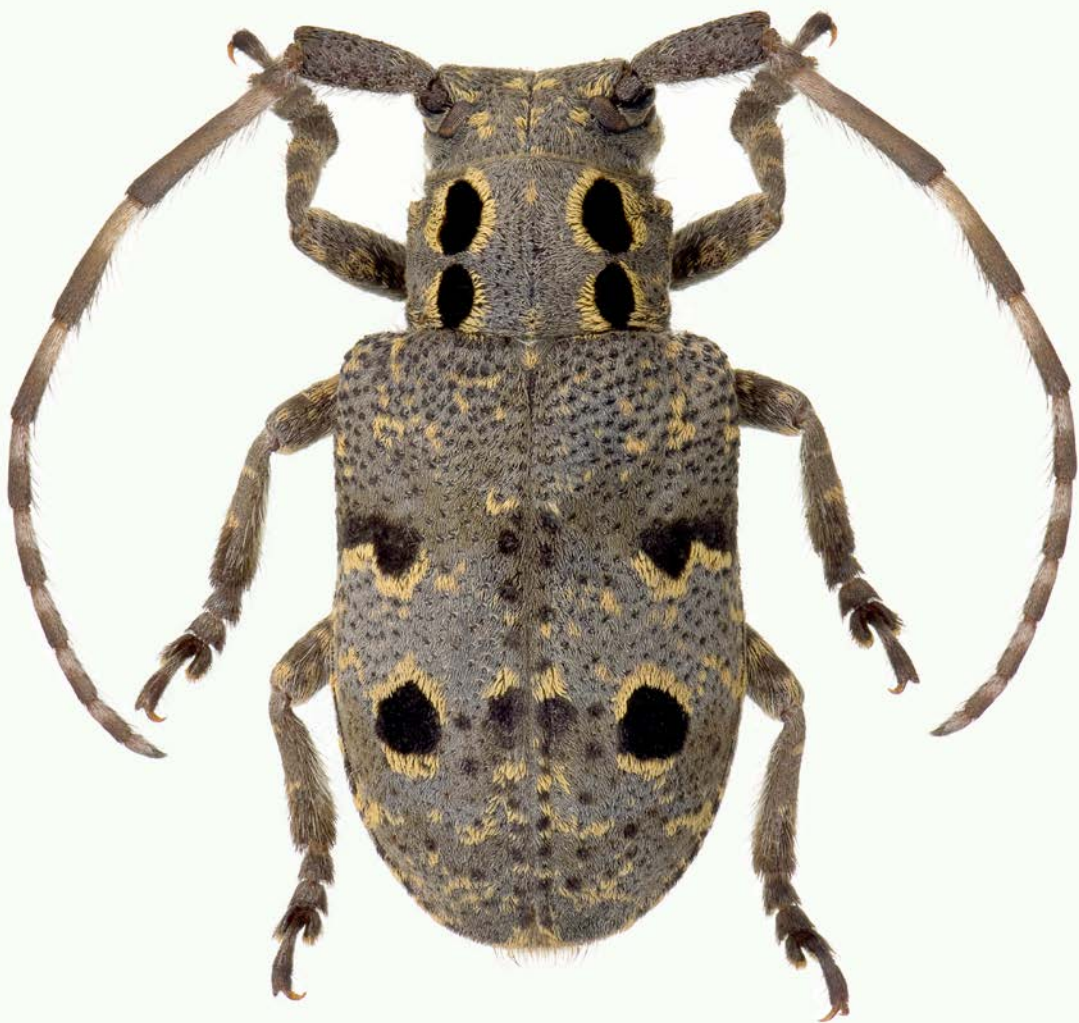
La oss tenke oss en dødved-avhengig billeart som har larver i en liggende stokk av et visst treslag, med en viss nedbrytningsgrad og en viss fuktighet. Er arten for eksempel avhengig av en middels nedbrutt, grov granstamme i

fuktig miljø, kan det skyldes at arten lever av en spesiell sopp som har lignende miljøkrav.

Før eller siden må både soppen og billen spre seg til en ny stokk i det aktuelle skogsområdet. Den nye stokken må finnes innen de to artenes spredningsevne, som kan være kort. Finner ikke artene fram til en stokk med riktig kombinasjon av treslag, dimensjon, nedbrytningshastighet og fuktighet, dør de ut lokalt.

Mange arter er altså avhengig av at deres skog hele tiden produserer død ved i akkurat den tilstanden som er artens krav og «nisje». Skoger med sjeldne arter har gjerne kontinuitet i dødved-produksjon bakover i tid, og kan opprettholde slik kontinuitet fremover dersom man verner skogen og lar trærne leve til de dør naturlig. Er det aktuelle skogsreservatet stort nok, og de naturlige prosessene får gå sin gang med kontinuerlig produksjon av død ved, overlever arten.

Landsskogtakseringen har vist at det gradvis blir mer død ved i norske skoger. Det er

Død ved er levested for larvene til mange spesialiserte biller, blant annet en rekke trebukker. Her er den sjeldne øyeflekkbukken (*Mesosa curculionides*) som utvikler seg mellom barken og veden på nylig døde løvtrær, særlig rogn og lind. Foto: Karsten Sund, Naturhistorisk Museum, Oslo.

positivt for arter med god spredningsevne, og som er i stand til å finne disse stokkene. Men de kresne, kontinuitetskreven- de artene med dårlig spredningsevne, og som finnes bare få steder, må sikres der de har et historisk fotfeste. Slike gamle skoger må vernes og få lov til å fortsette sitt frie og dødved- produserende liv.

Det er også slik at skoger eldre enn 160 år (som er eldste kategori hos Landsskogstakseringen) øker i areal. Det er bra fordi de da gjerne begynner å produsere død ved. Men igjen: Spesialistene krever skoger som har hatt kontinuitet lenge, og som får lov til å fortsette med å produsere rikelig med død ved.

Konklusjonen er altså at kontinuitetskreven- de arter må reddes ved at de eldste skogene der de ennå finnes vernes. At noen skogspartier begynner å utvikle død ved, eller vipper

så vidt over 160 års alder i landsskogstakseringens statistikker, er ikke tilstrekkelig garanti for truede dødved-avhengige arter. Det tar flere hundre år å nyskape skogsområder med ekte kontinuitet, og selv da er det usikkert om de sjeldne artene vil klare å spre seg dit og etablere seg.

I dag gis det statstilskudd til å hogge i de siste skogene med ekte kontinuitet, for eksempel ved hogst i bratt og ulendt terreng. Disse midlene kunne heller brukes til å gi grunneier kompensasjon for at området blir vernet. Og så bør de siste kontinuitetsskogene kartlegges skikkelig. Alle parter burde være interessert i at skogvernet er arealeffektivt og treffsikkert.

Sigmund Hågvær er styremedlem i Østmarkas Venner og professor emeritus i natur- og miljøvern, NMBU

Østmarkakalenderen

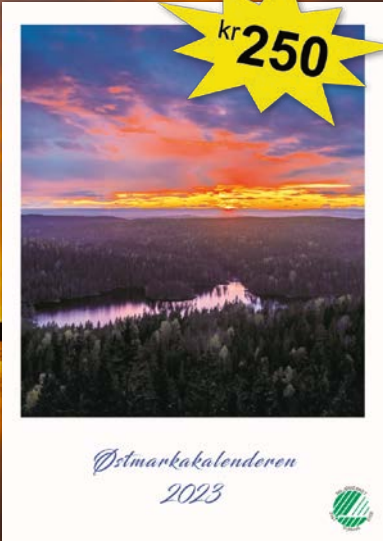
En praktkalender i format A3, med vakre bilder som tar deg gjennom året i Østmarka.

"Utgitt av ren kjærlighet til skogen vår."

Den perfekte julegave, som du kjøper på

markastuene i Østmarka

- eller bestiller på
www.barlindern.no

Det er alltid en glede å møte en vakker orkidé i Østmarka. Foto: Lars Lindland.

Nasjonalparken skal «sikre en uforstyrret opplevelse av naturen»

Av Sigmund Hågvar

En nasjonalpark har mange verdier. Den skal være et naturdokument og en del av vår naturarv. Den skal stå til rådighet for forskning og undervisning, inkludert formål som ennå ikke er formulert – kanskje ulike former for langsiktig miljøovervåking. Men den skal også være arena for naturopplevelser, rekreasjon og folkehelse. Dette er klart formulert i loven gjennom formuleringen «og sikre en uforstyrret opplevelse av naturen».

Ved denne ordlyden er verdien av naturopplevelser tatt på alvor. Loven vil sikre muligheten for å oppleve den tidløse stemningen i en urskog, stillheten på en bortgjemt myr eller gleden ved å utforske ukjent terreng. Loven skal ivareta naturens evne til å gi trøst i livskriser – eller til å være en arena for livsutfoldelse og glede. Kanskje til undring over en orkidé du ikke visste fantes. Eller tilgang

til den velgjørende stillheten. Den som kanskje kan bidra til ny glede. Til nytt livshåp. Eller til en ettertanke som gir fred.

Noen sier at intakt natur ikke er viktig. At veier gjerne kan gjennomskjære skogene, for det er jo fortsatt skog. Det er ikke sant. For svært mange er det ikke sant. For svært mange er Naturens innerste noe som gir næring til vårt eget innerste. Og etter som ekte natur blir sjeldnere, blir denne kilden til livskvalitet ennå mere dyrebar. For naturens mentale verdi er umistelig. Hør med den som sørger. Eller den som må vekk fra travelheten. Eller den som utfolder sitt overskudd i Marka og gleder seg til nok en tur. Kanskje til selve hjertet av Østmarka. Der livsgleden bor. Der stillheten finnes. Der undringen lever. Der vi noen ganger finner eventyret. Og kanskje oss selv.

*Tenk at denne
utsikten er gratis!
Utsikt fra
Ramstadslottet, en
vakker februardag
i 2017.*

Østmarkas ville toppturer

Av Trond Wormstrand

Hva dagdrømmer jeg om når sola våkner seint og sovner tidlig? Jeg drømmer gjerne om min gjeveste skogstur. Jeg drømmer om en vandring på brune stier opp til de tre høyeste kollene i Østmarka.

Barlindåsen er den høyeste toppen i Østmarka. Her inne kan sansene fråtse i opplevelser.

Jeg trives i skisporet – og med snølyset. Likevel dukker vårskogen opp i hodet mitt. Den sydende, syngende, sprettende maiskogen. Der vann risler, svarttrost og svartspett syn-ger, maigull, bekkeblom og gjöksyre blom-strer. Dagdrømmen skaper en varme i meg som ligner kjærlighet, ja kjærlighet.

Jeg bor nær de tre kollene, og svetter opp til dem på to-tre timer. Først til Bjønnåsen (396 moh.), så til Ramstadslottet (394 moh.) og til slutt opp til den høyeste, Barlindåsen (398 moh.). De to siste ligger i Ramstadslottet naturreservat.

Sansene fråtser i reservatet

I det lille naturreservatet fråtser sansene mine. Hele tiden noe nytt å lytte til, lukte på og studere. Den gamle skogens kontraster stimulerer. Små myrer og urskogliggende kløf-

ter. Døde trær og nye spirer. Mosefuktig skogbunn og solsvidde knauser. Hvile på ryggen i solvarm røsslyng – og kjølige svøm-metak blant gule og hvite nøkkeroser i Blåtjern.

Tidløshet møter meg rundt Ramstadslottet. Her blottes det norske urfjellet seg, en mil-liard år gammel gneis. Her vokser furutrær «født» under Den store nordiske krig (1700–1721). Her flyr fascinerende dyr fra dinosaurenes tid. Ett av dem har nebbet i kors: Jeg sitter en marsdag på Ramstadslottet og ob-serverer mursteinsrøde fugler. De har det travelt i en gran like ved meg, uvitende om at kikkerten min forstørrer dem åtte ganger. Jeg ser grankorsnebb-hanner gripe kongler med føttene, klippe av stilken, frakte kon-glene til en annen grein, der de henter ut frøet med nebb og tunge og slipper til slutt

Blåtjern er et vakkert vannspeil i Ramstadslottet naturreservat. Her kan du kjøle deg med svømmetak blant gule og hvite nøkkeroser.

konglene ned på bakken. En lang evolusjon har gitt denne finkefuglen et nebb i kors, et kraftig nebb. Et spesialredskap til å åpne kongler med.

«Og det er en alvorlig mangel ved blomster og landskaper. Begge deler er gratis. Naturfølelsen holder ingen fabrikk i gang. Derfor besluttet man å oppgi kjærligheten til naturen...», sier direktøren ved Londons utklekkings- og karakterformingssentral i Aldous Huxleys roman «Vidunderlige nye verden». Direktørens utsagn smetter av og til inn i hodet mitt når jeg støter på svære hogstflater i norske skoger.

Feiret reservatet med kongelig konfekt

Jeg husker det ennå, selv om det er drøyt tjue år siden: En desemberdag på kjøkkenet hjemme. Jeg slurper svart morgenkaffe og finner

en notis i Aftenposten: «Regjeringen har freddet et område på 2,1 kvadratkilometer rundt Ramstadslottet». Jeg reiser meg, roper på kona og henter kongelig konfekt til kaffen. Nå trenger jeg ikke lenger frykte hogstmaskiner. Blomster og landskap blir bevart. Så lenge jeg lever vil jeg kjenne meg igjen der inne blant mår, tretåspett og flekkmarihånd.

Jeg besøker Ramstadslottet hyppig i tankene. Besøkene roer meg, og skaper forventninger til neste tur inn i villmarka, inn i en annen virkelighet, en virkelighet utenfor økonomien.

Tips: Det er lettest å starte tretopp-turen fra Blystadlia i Rælingen. Dit går buss 300 hvert tiende minutt fra Oslo Bussterminal i uke-dagene, og hvert kvarter på søndag. Sjekk med Ruter-appen for sikkerhets skyld.

Fant du sølv i Østmarka, sa du?

Tekst og foto: Egil Engen

Mange har lett etter både edelt metall og verdifulle steiner i Østmarka, men få har funnet noe å bli rik av.

«Jeg var på tur med kjæresten, da ...» Knut Thorstensen (76) smiler lurt. Han har funnet sølv! Eller kråkesølv, for å være mer nøyaktig. Glimmerskifer, som bergarten også kalles, har lurt mang en skjerper til å tro at de har funnet verdifulle mineraler. Riktignok har glimmerskifer blitt brukt som «glass» i dørene i vedovner, så det må ha hatt en viss verdi å ha tilgang til en liten forekomst. Men slikt var neppe nok til å legge seg opp

noen formue. I dag brukes glimmerskiferen bl.a. som bygningsstein, gulvfliser, terrasse-dekke og i trapper.

Egentlig begynte denne historien for 15–20 år sia. Knut har i en mannsalder vært tilknyttet viltnevnndas fallviltgruppe i Nordre Follo. Han er pensjonert byggmester og går fortsatt vakter for å kunne rykke ut på kort varsel med hund og søke etter vilt som er

I gamle dager trodde man at det var det mytiske dvergfolket som smidde de vakre bergkrystallene.

skadeskutt eller påkjørt. Knut vet mer enn de fleste om bratt, ulendt og utilgjengelig terreng, ikke minst i Østmarka.

Det var noe som glitret i snøen

Denne vinterdagen var han i Ekebergkollen med to hunder. Det begynte å mørkne, og han hadde ikke lykt med seg, så han satte kursen mot Forfoten, hvor han var bedre kjent. Knut skled ned en skrent og ble oppmerksom på ei lita steinplate som også skled på snøen og glitret litt mer enn andre steiner. Seinere tok han en tur innover på sommerføre for å se om han kunne finne igjen stedet, men uten å lykkes.

Knut Thorstensen fikk øye på noe som glitret inne ved Forfoten, men måtte ha hjelp av kjæresten for å finne fram til kråkesølvvet.

Så gikk det lang tid, før han altså var på tur i samme område med kjæresten. Da så han plutselig noe som blinket sterkt i sola! – Blinket var bare synlig fra en spesiell vinkel, så kjæresten sto igjen der vi kunne se det og dirigerte meg i riktig retning, forteller Knut. Og plutselig sto han ved «sølv»! Nylig kunne han overlevere biter av kråkesølv til Mette Klaveness på Ekeberg gård. Hun bruker dem nå til å restaurere ei eldre lampe.

I nærheten av plassen der Knut fant glimmerskifer ligger tjernet Sølvputten, så det er vel ikke usannsynlig at kråkesølvforekomsten er bakgrunnen for navnet på tjernet.

Det finnes en gammel fortelling om at det skal ha vært en sølvåre i Ekebergkollen. Der

skal en tidligere eier av Ekeberg gård ha funnet nok sølv til å ha smidd spenner til hestens seletøy. Knut Thorstensen hadde selv hest i en årrekke, og kan fortelle at seletøy ofte har vært prydet med *nysølv* – en legering av kopper, sink og nikkel. Nysølv kalles også *gylden alpakka* eller *tysk sølv*. Men ikke egentlig sølv der, altså.

Kråkesølv, eller glimmerskifer som bergarten også kalles, har lurt mange til å tro at de har funnet noe verdifullt.

Håp om sølv som finansieringskilde

I en ås nordøst for Ramstadsjøen ligger «Sølvhølet», hvor det fortelles at gudbrandsdølen Torer Rasmussen (1679–1765) lette etter sølv. Han fikk bygsel på kirkegodsgården Skoholt (Skovholt ved Hektner i Rælingen) i 1719, og kjøpte i 1739 gården for 250 riksdaler. Men for å få til dette måtte han ta opp lån hos familien Plade på Nordby.

Torer slet med å betale avdrag og renter, men han var også en stor optimist og mente det måtte være mulig å finne sølv i området bak Skovholt. Noe sølv fant han imidlertid ikke, så det ble problemer med å betale på lånet.

Lene Skovholt – som er etterkommer av Torer – beskriver at det rundt selve gården er flere plasser hvor Torer gjorde forsøk på gruvevirksomhet. Det ble etter hvert sønnen Peder Torsen (1718–1773) som måtte ordne opp i gjeldsproblemene til Torer. «Han drev garden godt» står det om Peder i bygdeboka. Det antyder at det nok hadde vært bedre om Torer selv hadde brukt mer tid på å drive gården framfor å følge sin eventyrtrang og lete etter sølv i håp om lettjente penger. Sølvhølet er i dag et vannfylt hull på et par meter i diameter. «Skjerpet» skal være ca. 4 (en kilde sier 10–15!) meter dypt.

Øst for Grønmo ligger enda et sted med sølv i navnet: Sølvdobla. Her skal navnet kun ha sitt opphav i at vannet kan likne på ei sølvblinkende dobbe.

Hva med gull?

Østmarka har også hatt besøk av en optimist med tro på at det kunne være mulig å finne både gull og edelsteiner der. Den tyske kunstmaleren Helmuth Alfred Rohloff (1920–1999) er nok mest kjent for sine fjellmalerier i ter-

Sølvhølet nordøst for Ramstadsjøen er spor etter en gårdbruker som trodde han skulle finne sølv i Østmarka.

renget rundt Sandbakken, ikke minst bildet «Påskemorgen» med en Jesusfigur langs stien fra Sandbakken til Klokkerud.

Men han var også interessert i bergarter og mineraler, og hadde utradisjonelle framgangsmåter for å finne dem: Han brukte en startpistol, og mente at ekkoet av smellet kunne antyde hvor det var mulig å finne gull. Han prøvde også å vaske gull i bekker i området. Men som Torer Rasmussen: Han hadde ikke hellet med seg. Og kanskje ikke de rette metodene.

Andre søk etter mineraler

Glimmerskifer finnes gjerne som grove korn av glimmer, feltspat og kvarts. Mye av Østmarkas geologi er preget av gneis, med innslag av nettopp disse bergartene. I tillegg til et par forekomster i Enebakk skal det i alle fall finnes én forekomst i Nordre Follo.

Klare krystaller av kvarts er et populært mineral. Vi kjenner det under navnet *bergkrystall*, som brukes både som smykkestein og i elektronisk utstyr, og i oldtiden som legemiddel. I eldre tider ble den kalt dvergstein, fordi man etter folketroen mente at det mytiske dvergfolket smidde disse krystallene. Det er tydelige forekomster i alle fall i Oslo- og Rælingen-delen av marka vår.

I Dalsåsen – i den delen som kalles Smedåsen, sør for Skullerudstua – skal det før og under annen verdenskrig ha blitt tatt ut *feltspat*. Feltspat kan brukes til framstilling av glass, porselen, keramikk og emalje, foruten som slipemiddel og fyllmasse i maling, sparker og plast. Drivverdigheten i Smedåsen var neppe stor, og i dag er gruveinngangen stengt med stein og en betongmur som det en gang har vært en plankevegg utenpå.

Feltspatgruva i Dalsåsen var ikke drivverdig, og i dag er gruveinngangen stengt med stein og en betongmur.

I Mosjøtranga er det også rester etter bergbryting. Her skal det ha vært forekomst av *nikkel*, eller «stolpenikkel», som gamle folk i Rausjø kalte det. Betegnelsen kan muligens antyde noe om strukturen i metallet, eller kanskje om bruksområdet. Nikkel kan smis, vales eller trekkes, og har blitt brukt i legeringer og belegg på andre metallgjenstander

for å hindre korrosjon. Heller ikke denne forekomsten har vært drivverdig.

Det ville være naturlig å tenke seg at det har foregått utvinning av *jern* i vårt område i eldre tider. I Lørenskog skal det – muligens i vikingtid – ha eksistert en gård kalt «Raudini», med betydningen Myrالمvullen

eller Malmmyra. Men det er uvisst hvor i kommunen denne plassen skal ha befunnet seg, og det kan like gjerne ha vært utenfor Østmarka. Andre bygdebøker for kommunene rundt marka beskriver lite om denne type aktivitet. Det kan være noe av årsaken til at det få steder er funnet rester etter trekullbrenning her, og kun i mindre målestokk. Det er jernholdig stein flere steder, men tydeligvis ikke nok på hvert sted til å utvinne

jern. Jeg kjenner ikke til at det skal være funnet jernslag her. Kanskje andre vet?

Magert utbytte for mineralletere

Det er strenge regler for hva man kan lete etter og ikke minst ta med seg hjem fra Østmarka. Mineralloven (Lov om erverv og utvinning av mineralressurser) setter rammer for hvordan man skal forholde seg om man ønsker å lete etter mineraler. Hovedregelen er at den som vil lete etter mineraler, først må inngå avtale med grunneieren. Markaloven (Lov om naturområder i Oslo og nærliggende områder) setter ytterligere begrensninger.

Som det framgår over, har utbyttet ved leting etter metaller og verdifulle mineraler i Østmarka vært heller magert. Her har andre naturressurser blitt utnyttet: uttak av tømmer og ved; utvinning av noe trekull, tjære og treolje; fossekraft til drift av sagbruk, møller og elektrisitetsverk; uttak av fyllmasse (pukkverk); teglverksdrift; drikkevannsuttak; tidvis uttak av is og torv; jakt og fangst, fiske og sinking av bær og sopp. Vi er dessuten mange som sanker forskjellige former for naturopplevelser.

Min ferskeste erfaring er med «skogens gull» i form av kantareller. I det jeg begynte å skrive på dette, hadde jeg nylig vært på sopp-tur med greit utbytte. Og fra tid til annen finner jeg både områder og objekter i marka som jeg selv vil karakterisere som «gull». Men det er en annen historie.

Forfatteren Egil Engen har brukt en rekke kilder i arbeidet med denne artikkelen. Kildene blir å finne i en nettversjon av denne artikkelen, som blir publisert på www.ostmarkasvenner.no tidlig i 2023.

Kongelig oppussing ved Hauktjern

Tekst og foto: Espen Bratlie

Kong Olav var på tur i Østmarka 30. september 1975, og ved Hauktjern skrev han sin signatur i fjellet. Deretter ble signaturen meislet inn sammen med årstallet. Inskripsjonen har ganske sikkert vært frisket opp flere ganger siden, men nå skinte den ikke lenger. Det var på tide å gjøre severdigheten mer tydelig.

Den kongelige inskripsjonen befinner seg i Hauktjern friluftslivsområde, som er vernet etter markaloven. Sarabråtens venner reagerte på at malingen var blitt matt og stedvis borte, og derfor søkte vi Bymiljøetaten i Oslo kommune om lov til å friske opp signaturen. Bymiljøetaten er forvaltningsmyndighet for dette området, og Sarabråtens venner fikk et positivt svar:

«Bymiljøetaten mener at tydeliggjøring av inskripsjonen er et tiltak som er i tråd med verneforskriften for området. Olav-inskripsjonen er velkjent for mange. Vi mener at en ny lakering vil synliggjøre en viktig kuriositet i et område som er vernet for friluftslivsopplevelser, og at dette vil være et bidrag til flere vil oppsøke stedet», stod det i tillatelsen.

Konger i Østmarka

Kong Olav V er ikke den eneste av våre konger som har besøkt Østmarka. Kong Haakon VII var flere ganger gjest på Losby Gods, der

han deltok på elgjakt i Losbyskogen. Kong Harald V var til stede under minneseremonien ved Milorg-støtta ved Sarabråten i 2001. Kronprins Carl, senere kong Carl XV av

Olav V-signaturen ble frisket opp med nennsom hånd, bengalakk, kunstpensel og tillatelse fra Bymiljøetaten.

Tidens tann hadde ført til at signaturen var blitt matt og utydelig.

Sverige og Norge, gjestet flere ganger Thomas J. Heftye på Sarabråten på siste halvdel av 1800-tallet. Likeså hans etterfølger kong Oscar II, som var på Sarabråten i juni 1882 og fast gjest på Losby Gods i en periode.

Til Hauktjern kom kong Olav til fots over åsen fra Mariholtet. Med på følget var Oslos ordfører Brynjulf Bull, skogsjef Bjarne Mjaaland, flere politikere, samt administrasjonen i Teknisk etat og Skogvesenet. På befaringen var det rigget opp til lunsj innunder de bratte skrentene. Videre gikk de ned til Sarabråten, hvor kongen ble orientert om storhetstid og prominente gjester.

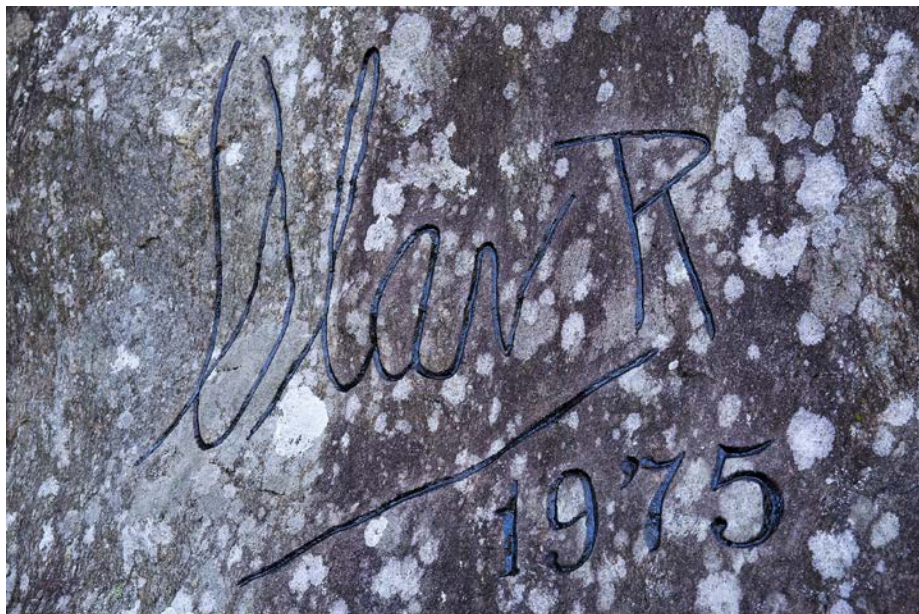
Noe av det villeste i Østmarka

Hauktjern og terrenget på vestsiden er noe av det villeste Østmarka kan by på. Fjellveg-

gene ble allerede på slutten av 1800-tallet brukt til fjellklatring. Også Sarabråtens finere gjester bega seg opp hit, og flere steder ble det anlagt stiger for å lette adkomsten.

Hauktjern er i dag ett av Østlandets største og mest kjente klatrefelt med mange klatreruter i forskjellig vanskelighetsgrad. En rute som starter rett ved Olav V-inskripsjonen heter «Olavsrisset».

Hauktjern ligger en kort avstikker opp fra Sarabråten ved Nøkle vann. På høyden over klatrefeltene er det flott utsikt, men terrenget byr også på dype sprekker og bratte stup. Skilt advarer mot nettopp det: Dette er ikke et område hvor man lar små barn løpe fritt omkring.

Nå skinner Olav V-signaturen igjen.

Østmarka-attraksjon: Trekkflåten på Svartoren har blitt utbedret flere ganger. Her ser vi den nyeste utgaven, med en av forfatterens gode hjelpere som trekker i tauet. Foto: Even Saugstad.

Fra den minste myr til den høyeste topp

Even Saugstad lanserer nå en ny utgave av Østmarka-leksikonet Østmarka fra A til Å, etter at den forrige utgaven fra 2012 ble utsolgt fra forlaget.

Tekst: Bjarne Røsjo

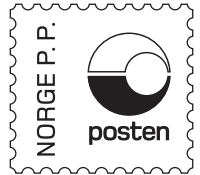
– Man skulle jo tro at det skjer nokså lite i en skau i løpet av ti år, men sånn er det ikke i Østmarka! Her har vi for eksempel fått to nye friluftslivsområder og flere nye DNT-hytter, i tillegg til mye annet, forteller Even Saugstad.

Den tredje utgaven av Østmarka fra A til Å inneholder derfor mye nytt stoff – så mye at de som har en tidligere utgave vil oppleve at de blir i en nesten ny bok, mener forfatteren.

Forfatterens idé med boka er både enkel og komplisert: – Hvis du finner et Østmarka-sted på et kart, skal du også finne stedet omtalt i boka! forteller han.

Stikkordene i boka rommer alt fra den minste myr og putt til den høyeste topp, og leserne får informasjon om både beliggenhet, historikk og navneforklaringer. I den nye utgaven har Saugstad beholdt de større tema-artiklene om blant annet Sarabråten, Losby, Rausjø og Østmarka under krigen. I tillegg har han skrevet nye tema-artikler om blant annet Østmarka nasjonalpark og en innledning om Østmarkas generelle historie.

En fylldigere versjon av denne artikkelen ble publisert på ØVs nettsider 29. oktober.

Returadresse:
Østmarkas Venner,
Postboks 85 Nordstrand,
1112 Oslo

Varsel om årsmøte i Østmarkas Venner

I henhold til foreningens vedtekter skal det avholdes årsmøte hvert år innen utgangen av mars måned. På grunn av stor arbeidsbyrde med vår høringsuttalelse til nasjonalparken og mange kommuneplaner som er på høring ser vi oss nødt til å avholde årsmøte etter påske.

Styret i Østmarkas Venner varsler herved medlemmene om at dato for foreningens årsmøte i 2023 blir **20. april**.

Forslag som ønskes behandlet på årsmøtet må være sendt styret innen 15. januar 2023.

Vi ønsker alle venner av Østmarka

en god jul og et godt nytt år!

Støtt Østmarkas Venner via Grasrotandelen

ØSTMARKAS VENNER

Organisasjonsnummer: 871278202

32774871278202